За матеріалами науково-практичної конференції
«Заклади охорони здоров'я та виробники лікарських засобів: ефективне співробітництво у процесі медикаментозного забезпечення населення України»

УДК 615.1:061.2

І. В. СУШАРИНА [1], здобувач, А. С. НЕМЧЕНКО [2], д-р фарм. наук, проф.,
В. М. ХОМЕНКО [1], д-р фарм. наук, проф.
[1]*Донецький національний медичний університет, м. Краматорськ*
[2] *Національний фармацевтичний університет, м. Харків*

ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ФАРМАЦЕВТИЧНИХ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ІЗ ВИКОРИСТАННЯМ АНКЕТНОГО ОПИТУВАННЯ ФАХІВЦІВ

Ключові слова: фармація, громадські організації, оцінювання ефективності діяльності, анкетне опитування, керівники та спеціалісти

I. V. SUSHARINA [1], A. S. NEMCHENKO [2], V. M. HOMENKO [1]
[1] *Donetsk National Medical University, Kramatorsk*
[2] *National University of Pharmacy, Kharkiv*

ASSESSING THE EFFECTIVENESS OF PHARMACEUTICAL PUBLIC ORGANIZATIONS USING OF QUESTIONNAIRES SPECIALISTS

Key words: pharmacy, public organizations, performance assessment, questionnaire survey, managers and specialists

Аналіз стану сучасних взаємовідносин органів державної влади з неурядовими організаціями в Україні, зокрема професійними громадськими асоціаціями, свідчить про необхідність пошуку нових форм таких відносин, які б відповідали як вимогам світової практики, так і основним завданням, які стоять перед владою і громадянським суспільством [1, 2, 4]. Наразі в Україні бракує наукових праць, у яких би було розкрито проблеми взаємодії органів державної влади з неурядовими організаціями загалом та з професійними громадськими асоціаціями зокрема. Для законодавства більшості країн світу характерним є делегування державою фармацевтичним громадським організаціям таких регуляторних функцій, як атестація кадрів, акредитація закладів та підприємств галузі, а також ліцензування роздрібної реалізації лікарських засобів [2, 4, 5]. Враховуючи євроінтеграційні прагнення України та значну кількість фармацевтичних асоціацій, дослідження ефективності діяльності громадських організацій у фармацевтичній галузі є актуальними.

У зв'язку з цим **метою** цього дослідження було оцінювання діяльності професійних громадських організацій у фармації та визначення напрямів підвищення її ефективності.

Матеріали та методи дослідження

Матеріалами дослідження слугували результати анкетного опитування керівників та спеціалістів фармації, зробленого за останні десять років, щодо ефективності діяльності громадських фармацевтичних організацій. Серед основних методів дослідження використано системний підхід, аналітичний, статистичний, графічний та анкетне опитування респондентів.

Результати дослідження та обговорення

Донецьким національним медичним університетом спільно з Національним фармацевтичним університетом у 2011–2012 рр. (далі – І дослідження) та в 2015–2016 рр. (далі – ІІ) було виконано всеукраїнське анкетне опитування керівників, зокрема державних

© Колектив авторів, 2017

службовців, та спеціалістів фармації з метою оцінювання ефективності діяльності та можливостей участі громадських фармацевтичних організацій у регуляторній діяльності в галузі. Одержані дані I та II експертного дослідження в подальшому було порівняно з даними дослідження Хоменко В. М. (2007 р.). У результаті, встановлено тенденції щодо участі громадських професійних організацій в управлінні та регулюванні фармацевтичної галузі за останні десять років (2007–2016 рр.).

Цілеспрямований відбір респондентів-експертів здійснювали з урахуванням таких основних чинників: включення до опитування фахівців із більшості регіонів (областей) України та сфер діяльності за двома групами (керівники та спеціалісти фармації); формування статистично достовірної вибірки, а саме 10–15% кількості експертів від загальної чисельності кожної з груп; високий освітньо-кваліфікаційний рівень; наявність необхідного професійного стажу роботи.

В анкетному опитуванні прийняли участь 56 (I) та 50 (II) керівників, а також 621 (I) й 539 (II) спеціалістів фармації з 21 (I) та 19 (II) регіонів України. Усі респонденти за двома дослідженнями мають вищу освіту, з них 14 (I) та 11 (II) мають науковий ступінь кандидата і 2 – доктора наук (I та II).

Відповідно до мети дослідження було здійснено опитування респондентів щодо необхідності залучення громадських організацій до участі у формуванні регуляторної політики фармацевтичної галузі. Як свідчать дані рис. 1, більшість респондентів, як керівники, так і спеціалісти, вказали на необхідність залучення громадських організацій до участі у регулюванні фармацевтичної галузі, але тільки у певних напрямах регулювання – 73,21% і 82% та 43,48% і 73,1% в I та II дослідженні відповідно.

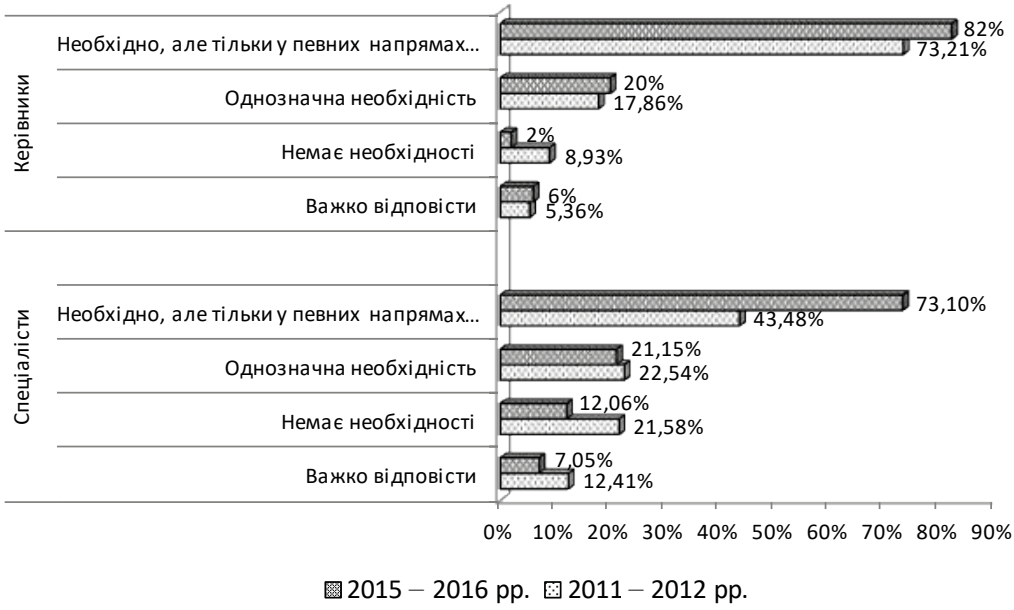

Рис. 1. **Розподіл відповідей респондентів щодо необхідності залучення громадських організацій до участі в регулюванні галузі**

При такому співвідношенні відповідей очевидним є те, що у залученні громадських організацій до участі у регулюванні галузі у певних напрямах більш зацікавлені керівники. На однозначну необхідність залучення фармацевтичної громадськості до участі у регулюванні галузі, навпаки, вказало більше спеціалістів фармації – 22,54% й 21,00%, ніж керівників – 17,86% і 20,00%.

Також необхідно зазначити, що 12,41% і 7,05% спеціалістів не відповіли на питання щодо необхідності залучення громадських організацій до участі у регулюванні фармацевтичної галузі (на 7,05% більше, ніж керівників). Разом із цим 21,58% і 12,06% спеціалістів зовсім не бачать у цьому необхідності (на 12,65% більше, ніж керівників).

Таку негативну тенденцію серед спеціалістів фармації можна пояснити їхньою малою обізнаністю щодо можливості поєднання державного та суспільного регулювання (до речі, розповсюдженого у розвинених демократичних країнах), а також їхньою недовірою до можливості такого поєднання у нашій країні. До цього слід також додати, що спостерігається стабільна позитивна тенденція щодо зниження числа фахівців, які негативно чи з недовірою відносяться до професійних громадських організацій – за останні десять років більше ніж на чверть.

Сьогодні для професійного, а отже ефективного реформування вітчизняної фармації дуже важливим є розвиток суспільного управління. Оцінки фахівців щодо напрямів в активізації участі фармацевтичних асоціацій в управлінні та регулюванні галузі наведено на рис. 2.

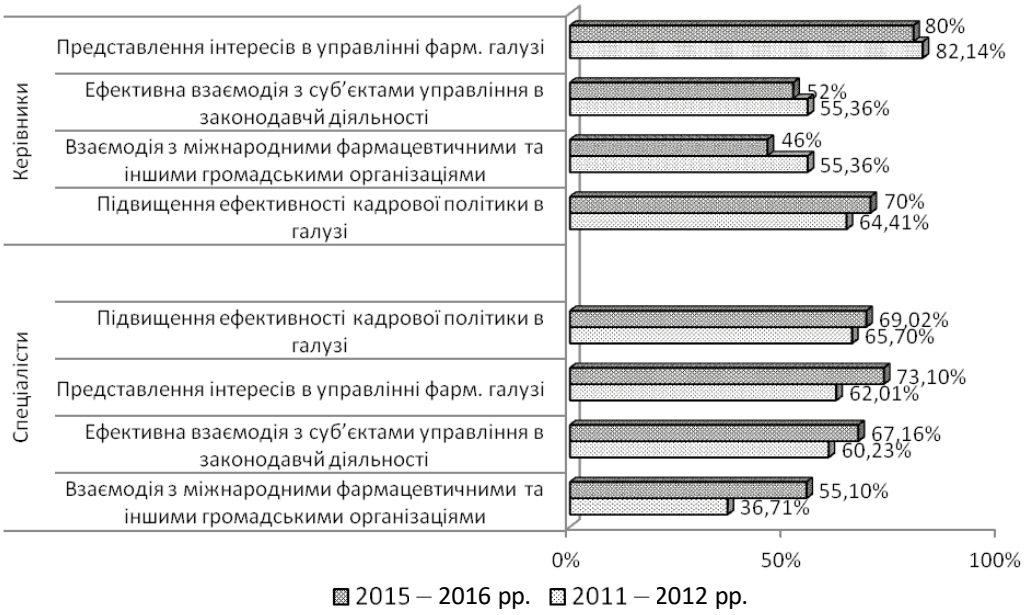

Рис. 2. **Оцінки фахівців щодо основних напрямів в активізації участі фармацевтичних асоціацій в управлінні та регулюванні галузі**

Найбільш високі оцінки, що визначили закономірно перше місце, надано можливості представляти фахові інтереси фармацевтичних асоціацій в управлінні галуззю, перш за все керівниками – 82,14% і 80%, а також спеціалістами – 73,1% (II), хоча в I дослідженні це було друге місце – 62,01%. Дуже важливими для розвитку галузі є високі оцінки фахівців такому напряму, як підвищення ефективності кадрової політики: друге місце надано керівниками – 64,41% і 70% та спеціалістами – 69,02% (II), хоча в I дослідженні це було навіть перше місце – 65,7%. Загалом саме для цього експертного опитування характерні досить високі оцінки, як керівників так і спеціалістів: третє місце – ефективна взаємодія з суб'єктами управління в законодавчій діяльності (від 52% до 67,16%), а також четверте – взаємодія з міжнародними фармацевтичними та ін. громадськими організаціями (від 36,71% до 55,36%).

Далі, згідно з завданнями дослідження, нами було встановлено, які функції державного регулювання, на думку респондентів, слід повністю передати фармацевтичним громадським організаціям, результати наведено на рис. 3.

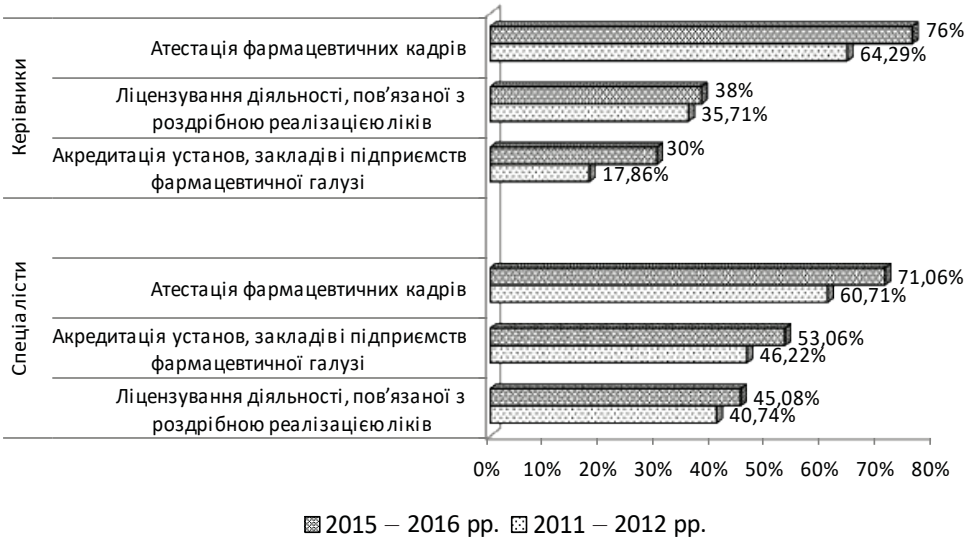

Рис. 3. **Розподіл відповідей респондентів щодо функцій державного регулювання, які слід повністю передати фармацевтичним асоціаціям**

Дані, які подано на рис. 3, свідчать, що 64,29% й 76% керівників та 60,71% і 71,06% спеціалістів вважають можливим повну передачу громадським організаціям атестації фармацевтичних кадрів (перше місце). 46,22% й 53,06% спеціалістів фармації вважають можливим передачу громадським організаціям функцій акредитації установ, закладів і підприємств фармацевтичної галузі, а також 40,74% і 45,08% ліцензування діяльності, пов'язаної з роздрібною реалізацією ліків. При цьому керівники віддають значно менші переваги вказаним функціям; за передачу громадським організаціям акредитації установ, закладів і підприємств фармацевтичної галузі – 17,86% і 30% та ліцензування діяльності, пов'язаної з роздрібною реалізацією ліків – 35,71% і 38%. Для порівняння – за результатами дослідження Хоменка В. М. у 2007 р. тільки 34,6% фахівців віддавало перевагу перерозподілу функцій та повноважень між органами управління і професійними асоціаціями [3], тобто за останні десять років спостерігається закономірна тенденція необхідності передачі низки функцій регулювання, перш за все атестації фармацевтичних працівників, професійним асоціаціям.

Для формування подальших стратегій розвитку фармацевтичної галузі важливим є оцінювання ефективних напрямів співпраці державної влади з громадськими фармацевтичними організаціями, результати якого, на думку фахівців, подано в табл. 1. Кожній групі респондентів – керівникам та спеціалістам фармації, було запропоновано по 5 питань з урахуванням специфіки їхньої роботи. Узагальнення одержаних даних за трьома найбільш визначальними напрямами свідчить, що перше місце усіма респондентами було надано такому напряму, як проведення та участь у громадських обговореннях нормативно-правових актів щодо регулювання у фармації: керівниками – 64,29% і 78% та спеціалістами – 49,44% і 57,14%. Позитивною тенденцією є надання фахівцями обох груп більш високих оцінок – від 21,33% до 15,57% у II дослідженні 2015–2016 рр., що свідчить про активізацію роботи фармацевтичних асоціацій, перш за все на думку керівників.

Таблиця 1

Результати дослідження щодо оцінювання ефективних напрямів співпраці влади з громадськими фармацевтичними організаціями

Напрями та оцінки респондентів	2011–2012рр., частка, %	2015–2016 рр. частка, %
Проведення та участь у громадських обговореннях нормативно-правових актів щодо регулювання у фармації:		
керівники	64,29	78,00
спеціалісти	49,44	57,14
Конструктивна співпраця з представниками влади та організаціями фармацевтичної галузі		
керівники	44,64	54,00
спеціалісти	31,88	51,02
Налагодження ефективного зворотного зв'язку з владою та організаціями у фармації		
керівники	55,36	42,00
спеціалісти	42,83	32,10

Досить високі оцінки (від 31,88% до 54,00%) було надано ще двом напрямам: конструктивна співпраця з представниками влади та організаціями фармацевтичної галузі – третє місце в у I та друге у II дослідженні, а також налагодження ефективного зворотного зв'язку з владою та організаціями у фармації, яке в II дослідженні навпаки одержало більш низькі оцінки – третє місце.

Сьогодні очевидна активізація в діяльності вітчизняних громадських фармацевтичних організації, що підтверджується також результатами наших досліджень, особливо порівняно з аналогічними дослідженнями десятирічної давнини [3]. Однак для аналізу тенденцій розвитку суспільного управління галуззю, зокрема саморегулювання вітчизняного фармацевтичного ринку, нами було здійснено анкетування фахівців щодо загального оцінювання роботи діючих громадських фармацевтичних організацій, результати якого подано в табл. 2.

Таблиця 2

Результати дослідження щодо загального оцінювання роботи діючих громадських фармацевтичних організацій

Характеристика	2011–2012 рр., частка, %		2015–2016 рр.,частка, %	
	керівники	*спеціалісти*	*керівники*	*спеціалісти*
В цілому ефективно	8,93	22,38	28,00	37,29
Ефективно, але з окремими проблемами	55,36	54,91	64,00	59,18
Неефективно	35,71	14,65	10,00	11,13

Загальна оцінка роботи діючих громадських фармацевтичних організацій була визначена респондентами на протязі двох періодів дослідження як ефективна, але з окремими проблемами. До таких проблем респонденти відносять, перш за все, низький вплив асоціацій на органи державного управління та кадрову політику у фармації. При цьому оцінки керівників (55,36% і 64,00%) були вищі, ніж спеціалістів (54,91% і 59,19%). Спостерігається стабільна позитивна тенденція, коли в II дослідженні 2015–2016 рр. оцінки фахівців на 15,61% вищі, ніж в I – 2011–2012 рр. Аналогічна позитивна тенденція спостерігається відносно значного зростання оцінок особливо серед керівників (в 3 рази), щодо в цілому ефективного оцінювання роботи фармацевтичних асоціацій, а також суттєвого зниження оцінок, теж керівників, щодо її неефективності.

Також нами була досліджена думка керівників, зокрема державних службовців, та спеціалістів щодо ефективності їхньої роботи зі всеукраїнськими (найактивнішими) та регіональними (обласними) громадськими фармацевтичними організаціями, результати досліджень наведено в табл. 3. Аналогічно попередньому узагальненому дослідженню (табл. 2), найбільш високі значення були надані оцінці роботи асоціацій, як ефективної, але з окремими проблемами, однак ситуація в II дослідженні 2015–2016 рр. суттєво змінилась порівняно з I – 2011–2012 рр. Якщо в I дослідженні усіма респондентами найбільш високо була оцінена робота Фармацевтичної асоціації України, то в II – оцінки суттєво знизились (більш ніж на 40%), що пояснюється зниженням активності. Оцінки роботи Аптечної професійної асоціації України (АПАУ) та Об'єднання організації роботодавців медичної та мікробіологічної промисловості України (ООРММПУ) залишились стабільно високими (55,0–66,00%) у всіх респондентів у I та II дослідженні.

Таблиця 3

Результати дослідження щодо ефективності діяльності діючих громадських фармацевтичних організацій в Україні

Назви громадських організацій та оцінки респондентів	2011–2012 рр.,частка, %				2015–2016 рр.,частка, %			
	В цілому ефективно	Ефективно, але з окремими проблемами	Неефективно	Не можу дати відповіді	В цілому ефективно	Ефективно, але з окремими проблемами	Неефективно	Не можу дати відповіді
АПАУ								
керівники	17,86	54,55	9,09	18,50	26,00	60,00	10,00	4,00
спеціалісти	22,87	55,39	14,17	7,57	25,04	63,08	4,27	7,61
ООРММПУ								
керівники	9,09	62,73	10,00	18,18	30,00	66,00	10,00	4,00
спеціалісти	21,90	54,75	15,62	7,73	27,09	55,10	9,83	7,98
Фармацевтична асоціація України								
керівники	17,86	63,64	0,32	18,18	22,00	38,00	12,00	28,00
спеціалісти	22,38	56,84	14,50	6,28	9,09	31,17	22,63	37,11

Позитивна тенденція спостерігається відносно значного зростання оцінок роботи АПАУ та ООРММПУ, особливо керівниками та держслужбовцями, щодо в цілому ефективної оцінки роботи фармацевтичних асоціацій, а також суттєвого зниження оцінок щодо неефективної роботи та відсутності відповіді.

Роботу обласних фармацевтичних асоціацій оцінили в цілому як ефективну тільки 32,14% та 43,51% респондентів відповідно в I та II дослідженні, що свідчить про необхідність підвищення їхньої активності.

Висновки

1. Здійснено всеукраїнське анкетне опитування керівників, зокрема державних службовців, та спеціалістів у 2011–2012 рр. (I) та 2015–2016 рр. (II). Встановлено, що більшість респондентів, як керівників так і спеціалістів, – 73,21% і 82% та 43,48% і 73,1% відповідно, вказали на необхідність залучення громадських організацій до участі в управлінні та регулюванні галузі, але тільки у певних напрямах.

2. За результатами анкетування визначено, що 64,29% і 76% керівників та 60,71% і 71,06% спеціалістів вважають можливим повну передачу громадським організаціям атестації фармацевтичних кадрів. Разом з тим, респонденти вважають також можли-

вим передачу асоціаціям функцій акредитації закладів галузі та ліцензування діяльності, пов'язаної з роздрібною реалізацією ліків, майже в 2 рази більше, ніж 2007 р.

3. Загальна оцінка роботи діючих фармацевтичних громадських організацій була визначена респондентами упродовж двох періодів дослідження як ефективна, але з окремими проблемами: низький вплив асоціацій на органи державного управління та кадрову політику у фармації. При цьому оцінки керівників (55,36% і 64,00%) були вищі, ніж спеціалістів (54,91% і 59,19%).

4. Оцінки респондентів щодо ефективності роботи АПАУ та ООРММПУ залишились стабільно високими (55,0–66,00%) у I та II дослідженнях, на відміну від оцінки діяльності Фармацевтичної асоціації України, яка значно знизила свою активність. Роботу обласних фармацевтичних асоціацій оцінили в цілому як ефективну тільки 32,14% (I) та 43,51% (II) респондентів відповідно, що свідчить про необхідність підвищення їхньої активності.

Список використаної літератури

1. *Бочерикова Є.* Об'єднання професійних зусиль допоможе розвитку фармації в Україні // Еженедельник Аптека. – 2016. – № 40 (1061).

2. *Пашков В.* Саморегулювання на фармацевтичному ринку // Там само. – 2013. – № 41 (912).

3. *Хоменко В. М.* Дослідження сучасних механізмів державного та суспільного регулювання у фармації // Вісн. фармації. – 2007. – № 3 (51) – С. 38–42.

4. *Oliynyk D.* Modern methods of evaluating the performance of government // The efficiency of public administration. – 2013. – V. 34. – P. 275–283.

5. CAF Resource Centre of the European Institute of Public Administration, m. Maastricht [Electronic resource]. – Available at: http://www.eipa.eu/en/pages/show/&tid=69

Надійшла до редакції 09 лютого 2017 року.

И. В. Сушарина [1], А. С. Немченко [2], В. Н. Хоменко [1]

[1] *Донецкий национальный медицинский университет, г. Краматорск*

[2] *Национальный фармацевтический университет, г. Харьков*

ОЦЕНКА ЭФФЕКТИВНОСТИ ДЕЯЛЬНОСТИ ФАРМАЦЕВТИЧЕСКИХ ОБЩЕСТВЕННЫХ ОРГАНИЗАЦИЙ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ АНКЕТНОГО ОПРОСА СПЕЦИАЛИСТОВ

Ключовые слова: фармация, общественные организации, оценка эфффективности деяльности, анкетный опрос, руководители и специалисты

А Н Н О Т А Ц И Я

Сегодня в Украине недостаточно научных работ, в которых исследуют проблемы взаємодействия органов власти с общественными организациями. Учитывая значительное количество ассоциаций в отечественной фармации, исследования эффективности их работы являются актуальными. Целью этой работы было проведение оценки деятельности фармацевтических общественных организаций и определение направлений повышения их эффективности. Материалы исследованиями – результаты анкетного опроса руководителей и специалистов, проведеного за последние десять лет относительно оценки эффективности работы фармацевтических ассоциаций. В работе использовали системный подход, аналитический, статистический, графический и анкетный опрос.

Впервые на основе анкетного опроса была проведена комплексная оценка необходимости участия общественных организаций в управлении фармацией, определены эффективные направления совместной деятельности их с органами власти и основные направления активизации такой деятельности.

Проведен всеукраинский анкетный опрос руководителей, в том числе государственных служащих, и специалистов в 2011–2012 гг. (I) и 2015–2016 гг. (II) исследований. Установлено, что большинство респондентов, как руководителей, так и специалистов – 73,21% и 82%, 43,48% и 73,1% соответственно, указали на необходимость привлечения общественных организаций к участию в управлении и регулировании отрасли, но только в определенных направлениях. По результатам анкетирования определено, что 64,29% и 76% руководителей и 60,71% и 71,06% специалистов считают возможной полную передачу общественным организациям аттестации фармацевтических кадров. Вместе с тем, респонденты считают также возможным передачу ассоциациям функций аккредитации учреждений отрасли и лицензирования деятельности, связанной с розничной реализацией лекарств, что почти в 2 раза більше, чем в 2007 г. Общая оценка работы действующих фармацевтических организаций была определена респондентами в течение двух периодов исследования как эффективная, но с отдельными проблемами: незначительное влияние ассоциаций на органы государственного управления и политику в фармации. При этом оценки руководителей (55,36% и 64,00%) были выше, чем специалистов (54,91% и 59,19%). Оценки респондентов относительно эффективности работы АПАУ и ООРММП остались стабильно высокими (55,0–66,00%) в I и II исследованиях, в отличие от оценки деятельности Фармацевтической ассоциации Украины, которая значительно снизила свою активность. Работу областных фармацевтических ассоциаций оценили в целом как эффективную только 32,14% (I) и 43,51% (II) респондентов соответственно, что свидетельствует о необходимости повышения их активности.

I. V. Susharina [1], A. S. Nemchenko [2], V. M. Homenko [1]
[1] *Donetsk National Medical University, Kramatorsk*
[2] *National University of Pharmacy, Kharkiv*

ASSESSING THE EFFECTIVENESS OF PHARMACEUTICAL PUBLIC ORGANIZATIONS USING OF QUESTIONNAIRES SPECIALISTS

Key words: pharmacy, public organizations, performance assessment, questionnaire survey, managers and specialists

A B S T R A C T

Today in Ukraine insufficient amount of scientific publications in which explores issues of interaction of authorities with civil society organizations. Given the large number of associations in the domestic pharmaceutical, research on the effectiveness of their work yavlyayutsya relevant. The aim of this work was the evaluation of pharmaceutical activities of public organizations and determine ways to improve their effectiveness. Materials research is the result of a questionnaire survey of managers and specialists, conducted over the past ten years on the evaluation of the effectiveness of the pharmaceutical associations. We used a systematic approach, the analytical, statistical, graphical and questionnaire survey.

In the article for the first time on the basis of a questionnaire survey was conducted a comprehensive evaluation of the need for participation of public organizations in the

management of the pharmacy, identify effective joint activities with their government and basic directions of activation of of such activities.

As a result, studies have established regulatory functions, it is expedient to fully convey associations (certification training, accreditation of pharmaceutical establishments, licensing retail sales of medicines). Overall assessment of works the existing non-governmental organizations in the national pharmacy in the analyzed period is defined as effective, but with some problems. These problems primarily respondents chose low level associations impact on authorities and personnel policy in pharmacy.

It has been conducted a nationwide questionnaire of the leaders, including government officials and experts in 2011–2012 (I) and 2015–2016 years. (II) trials. There were founded that most respondents as managers and professionals – 73.21% and 82% and 43.48% and 73.1% respectively, pointed out the need to involve civil society organizations to participate in the management and regulation of the industry, but only in certain directions. According to the survey results it has been determined that 64.29% and 76% of managers and 60.71% and 71.06% of specialists consider the possibility to complete the transfer of pharmaceutical certification training for NGOs. However, respondents also considered possible to transfer functions of the accreditation and licensing of the activities related to retail sales of drugs for the associations, which is almost 2 times more than the 2007. Total evaluation of the pharmaceutical NGOs activities was identified by respondents during the two study periods as effective, but with some problems, low impact of the associations in public administration and personnel policy in pharmacy. This evaluation of the managers (55.36% and 64.00%) were higher than specialists (54.91% and 59.19%). Estimates of respondents regarding efficiency of PhPAU and AOEMMIU remained consistently high (55.0–66.00%) in I and II studies, unlike Ukraine Pharmaceutical Association, which has significantly reduced its activity. The work of the regional pharmaceutical associations generally rated as effective only 32,14% (I) and 43,51% (II) of respondents, respectively, indicating the need to increase their activity.

Електронна адреса для листування з авторами: asnemchenko@ukr.net